

1922 Generalstrejken i Randers

Tilbageblik

1915; Regeringen Zahle gennemfører Grundlovsændring (kvinder får stemmeret).

1916; repræsentanter for Venstre og Socialdemokratiet optages i regeringen. I den økonomiske opgangsperiode lige efter Første Verdenskrig fik danske arbejdere gennemført en række forbedringer af deres arbejdsforhold. Ved overenskomsten i 1919 fik de en reallønsfremgang på ikke mindre end 25 % og fik efter mere end 30 års kamp gennemført 8 – timers arbejdsdag.

Ordensmagts brutalitet i Randers var ikke et enkeltstående eksempel, men blot en gentagelse af slaget på Grøntorvet – slaget på Fælled.

Een forskel var der dog. En desperat politimester trak og affyrede sin pistol

Disse resultater havde ikke været omkostningsfrie. Fagforbundenes strejkekasser var nærmest tomme og de langvarige, udmattende arbejdskampe havde tæret på arbejdernes kampgejst.

Arbejdsgiverne forberedte flere modtræk blandt andet ved allerede i 1920 at oprette og organisere Samfundshjælp.

Denne kom i aktion i Randers i 1922, men blev først nedlagt i 1962. Betegnelsen samfundshjælp – samfundstjeneste lyder smukt og skulle få det menneskefjendske til at glide ned, men hvad gik denne tjeneste egentlig ud på?

Korpset eksisterede i mange byer rundt om i Danmark og bestod i, at frivillige til enhver tid kunne sammenkaldes for at udføre konfliktramt arbejde, også på kommunale institutioner som gas- vand og elværker. Ved at indsætte underbetalte chauvinister søgte man at bryde strejkerne og dermed forringe arbejdernes kår. Disse skruebrækkere rekvireredes oftest blandt arbejdsløse bønderkarle og småborgerskabets reaktionære sønner. Mærkværdigvis optrådte også studenter i denne skare af skruebrækkere.

De pæne småborgere, som havde meldt sig, forbeholdt sig dog ret til ikke at udføre besmudsende og belastende arbejde som eksempelvis at tømme skralde- og lortespande.

Men Jyllands Posten udtrykte smukt de egentlige hensigter:

Tiden er inde til at «drukne» Lenin og hans jødiske kreaturer i deres eget blod.

Ved overenskomstforhandlingerne i 1922 krævede arbejdsgiverne:

Afskaffelse af 8 timers arbejdsdag og en lønnedgang på 25 %. De samvirkende Fagforeninger (det senere LO) nedstemte forslaget med 233 stemmer mod 221.

Arbejdsgiverne iværksatte derefter en lockout fra d. 15. februar 1922. Overalt i landet ulmede uroen, men i Randers gik det helt galt.

Og hvorfor så det?

Fredag d. 18. marts mødte lock outede og arbejdsløse op som sædvanlig ved kontrolstedet i Carolinegade. De blev her opfordret til at gå ned i havnen og se på de skruebrækkere, der var i færd med at losse et skib.

De lockoutede arbejdere forsøgte at hindre losningen, og da det udviklede sig til håndgemæng, kom politiet straks.

Politiet og de «frivillige» arbejdere måtte efter et regulært slagsmål trække sig tilbage. Lørdag eftermiddag genoptog de «frivillige» arbejdet, men nu arbejdede de ikke blot under «ordensmagts» beskyttelse, men også under en deling beredne dragoner som politimesteren havde tilkaldt. Dragoner med trukne sabler og ordensmagt blev fordrevet.

Uden for politiafspærringen stod nogle tomme jernbanevogne. En af disse blev sat i bevægelse mod mængden. Et varselsråb lød. Politibetjentene sprang til side. Skruebrækkerne ligeså.

Og et øjeblik efter knuste jernbanevognen lossebroen.

Alle muligheder for skruebrækkeri var blokerede.

Massemøde:

Afskrift i uddrag. Snedker – Tømrer.

Hans Andersen beretter:

«Om aftenen indkaldte Arbejdernes Fællesorganisation Randers – arbejderne til et møde i ridehuset – altså den bygning, hvor dragonerne øvede ridning. ...

Bygningen rummede 6.000 mennesker, den var fyldt til bristepunktet. Sammen med alle arbejderne kom politimester Seidenfaden, Randers. Personlig tror jeg, at han kom for at få stiftet fred mellem arbejderne og politiet, men det er nu en opfattelse, jeg ikke helt havde den pågældende aften.

Jeg kan huske – næsten ordret tror jeg, – hvad jeg i min ungdommelige harme sagde til politimesteren fra mødets talerstol. „Lad nu være, hr. politimester, at De lader Deres betjente hugge ind på arbejderne, når de demonstrerer mod skruebrækkerne. Politiets opgave er jo den at være lejesvende og bøddelknægte for magthaverne i vort samfund, men det er skandaløst ud over alle grænser.

De lader militæret optræde over for arbejderne, for her drejer det sig om folkets egne sønner, der måske ugerne lader sig trække i uniform og øver sig i våbenbrug, men ikke for at vende våbnene mod deres egen klasse.

Det er umenneskeligt at stille unge soldater overfor en sådan opgave».....»

Under mødet blandede justitsminister Rytter sig ved telefonisk at beordre politimester Seidenfaden til, at det «fornødne» arbejde blev udført under den «fornødne» beskyttelse.

Afskrift forsat:

«Så kom natten og med den skete der noget. Byen blev praktisk talt invaderet af officerselever fra Viborg og politi fra Ålborg og Århus – store granvoksne betjente – der, da det blev dag for rundt i et stort automobil og arresterede folk i flæng». Uddrag slut

Politimesterens tilsyneladende forsonende hensigter fik til resultat, at han fik et pusterum, således at han som den pæne embedsmand kunne parere ordre og mobilisere styrker udefra.

Martin Nielsen, bestyrelsesmedlem i arbejdsmændenes fagforening senere folketingsmedlem beretter:

Afskrift:

«Officeren, som kommanderede dragonerne var i krigshumør. Politimesteren sprang synlig nervøs rundt med en pistol i hånden, gestikulerede og råbte. Arbejderne forholdt sig tavse, truende tavse. På et vink fra politimesteren gav løjtnanten sine dragoner ordre til at hugge ind.

De unge værnepligtige strammede tøjlerne, gav hestene sporerne og fik dem som på tælling til at stejle – og gå baglæns!

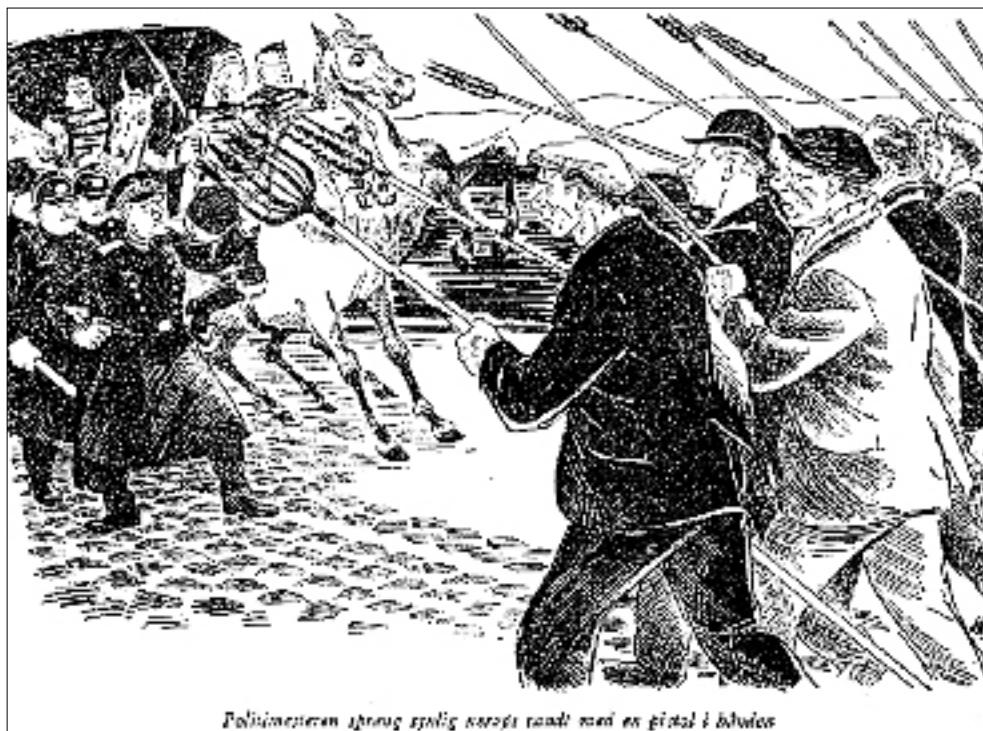
De kunne tilsyneladende ikke få hestene til at gå fremad mod arbejderne.

Politimesteren skældte og løjtnanten rasede, men nu tabte også arbejderne tålmodigheden. Op ad et pakhús, tyve tredive meter fra politimesterens front, lå stabler af de 8 – 9 meter lange ålejern, som omtrent alle arbejdsmænd i Randers på den tid ejede, og som de om vinteren enten fra båd eller fra isen brugte til at hente sig lidt føde fra fjorden. Som efter kommando, men uden et ord, bevæbnede de forreste rækker af arbejdere sig nu med disse ålejern, og som man tænker sig Skipper Clements bondehære rykke frem, rykkede nu de Randers arbejdere frem, langsomt, skridt for skridt med fældede lanser, indtil de nåede politimesterens dragoner og kærligt, men bestemt begyndte at prikke de stejlede heste på halsen og kilde dem under mulen.

Hestene som i forvejen var nervøse og vilde på grund af folkemængden og dragonernes behandling af dem, stejlede endnu mere, og mange af dem drejede rundt på bagbenene de ville hjem!

Seidenfaden råbte, løjtnanten skreg og søgte i det mindste at tvinge sin egen hest frem mod de lansebevæbnede arbejdere, men i nogle korte sekunder formørkedes himlen af en sten- og kugleregning, som kom fra arbejdermængden bag ved den lansebevæbnede fortrop.

En sten ramte løjtnanten i panden, et øjeblik mistede også han herredømmet over sit dyr, hesten stejlede og drejede omkring på bagbenene, og dragonerne samt deres heste tog det som signal til tilbagetog, og i fuld firspring gik det nu bort fra havnen op ad Rosenørnsgade og hjem til kasernen». Afskrift slut.

Lørdag d. 19. marts

Nogle unge arbejdere blev lørdag antaget for at være skruebrækkere og blev forulempet. Politiet var straks på pletten og den smalle Brødre-gade blev spærret af to delinger betjente, som drev en folkemasse ind i skindhandler Boyes lukkede gård.

Dermed var disse mennesker afskåret enhver mulighed for at lyde ordensmagts bud og flugt i almindelighed. Under dække af at ville sprede folk slår betjentene med knipler skånselsløst på folkemængden.

Politimesteren erklærede Randers i undtagelsestilstand.

Politiet blev udstyret med skydevåben. Men hermed var provokationerne ikke slut.

Værd at tænke over?

Var de danske myndigheders mål, midler og metoder sammenlignelige med diktaturers undertrykkelse af frihed og retssikkerhed i deres bestræbelser på, at den herskende klasse fortsat kunne udbytte og udnytte dem, der dagligt ved surt slid sikrede dem de rigdomme, de fleste af dem var blevet overvægtige af?

Arbejderne mistede modet efterhånden, som borgerskabets medie-kampagner vendte sig mod dem og fordømte deres retfærdige kamp for en tålelig tilværelse.

Men splittelsen i fagbevægelsen, hvor fagbevægelsens top gik imod, havde en demoraliserende effekt, som forstærkedes af den nød og elendighed, som lammede de strejkendes modstandskraft i en udmattende konflikt. Skræmmebilleder med anarkister, syndikalister og ikke mindst kommunister blev som skeletter igen hevet ud af skabene og spredte vel en vis skræk for, at vort lille samfund skulle gå under i en usandsynlig revolutions oprørte vande.

Umiddelbart opførte arbejderne og deres ledere sig lovlydigt og mere end pænt på trods af de uhyrlige provokationer. Havde målet været en samfundsomvæltning ville de selv samme personer givetvis have brugt ganske andre metoder. Men det fortier man. Hvorfor? Når man står midt i en konflikt er det simpel sund fornuft, når man på et tidligt tidspunkt kan indse, at overmagten er for stor, og at en sejr er uden for rækkevidde, at forsøge på at mobilisere arbejderklassen, således at konflikten bliver landsomfattende.

Kommunekassen betalte løn til skruebrækkerne og dækkede omkostningerne ved det massive politi og militæropbud.

Da man kan gå ud fra, at de strejkende havde betalt skat til tiden, må vi konstatere, at de strejkende også har bidraget til den flod, der fossede ud ad de offentlige kasser og var en del af skylden for, at de strejkende led nederlag.

POLITIPLAKAT.

De fra Oprørelse af De og Ordre i Byen, som var Forsamlingsloven for alle Medlemmer paa Mødet med Arbejdernes i Aften i Højskolen paa Skolevej ved de i Forsamlingsloven. Foruden de andre Overførelse i Byen, ser jeg mig nødsaget til hermed indtil videre at forbyde

alle Sammenkomlinger, Oplek og Møder under aaben Himmel her i Politikredsen.

Kendelig paa Hævnpladsen og i Kvartiererne derunder har Politiet Ordre til overalt at skride ind med Oplek og Sammenkomlinger.

Endvidere har jeg ser mig nødsaget til at holde Militær i Beredskab paa, eventuelt trække Forsamlingsloven til sig fra andre Byer.

Alle og enhver advares mod at færdes paa Gaderne uden nødvendigt Ærinde.

Forsamlingsloven, Vagter og Lærere advares om at holde deres Hænder.

Enhver maa tilskrive sig selv Følgerne af at komme til Skade ved Sammenstød med Politiet eller Militær.

Randers Politikammer, den 18. Marts 1922.

Aage Seidenfaden.

Bekendtgørelser. Kundgørelse fra Politiet.

I Anledning af den ved den almindelige Arbejdsnedlæggelse her i Byen, derunder de kommunale Tjenestemænds Forlader af Værkerne, indtrufne forværrede Situation, bekendtgøres:

1. De vagthavende revolverbevæbnede Politimænd og de militære Vagter paa Vand-, Gas- og Elektricitetsværket samt andensteds har Ordre til straks at gøre Brug af Vaabnene overfor enhver, der søger at trænge ind paa Værkernes Grund uden fornøden Tilladelse, eller som søger at beskadige Værkerne eller overhovedet at trænge indenfor Afspærringen.
2. Vand-, Gas- og Elektricitetsforsyningen vil indtil videre blive opretholdt.
3. Ethvert Overgreb overfor arbejdsvillige eller arbejdende Folk vil straks blive mødt med de haardeste Midler, ligesom Ordenen i Byen vil blive haandhævet med hensynsløs Strængthed.

Randers Politikammer, den 21. Marts 1922.

Aage Seidenfaden.

København, den 29. August 1943

Bekendtgørelse

De sidste Begivenheder har vist, at den danske Regering ikke mere er Stand til at opretholde Ro og Orden i Danmark. De af fjendtlige Agenter fremkaldte Uroligheder retter sig umiddelbart mod den tyske Værnemagt. Jeg proklamerer derfor i Henhold til Artiklerne 42 - 56 i Haager Landkrigsordningen den

militære Undtagelsestilstand

i Danmark

Med øjeblikkelig Varsel anordner jeg følgende:

1. Embedsmænd og Funktionærer ved de offentlige Myndigheder og Institutioner skal loyalt fortsætte med at opfylde deres Embedsforpligtelser. De skal efterkomme de Anvisninger, som bliver givet af de indsatte tyske Opsynsmænd.
2. Sammenstillinger og Ansamlinger af flere end 5 Personer paa Gaden og paa offentlige Steder er forbudt, ligesom er alle Forsamlinger, ogsaa de ikke offentlige, forbudt.
3. Lukketiden fastsættes til Mørkets Frembrud. Fra dette Tidspunkt er ogsaa enhver Trafik paa Gaden forbudt.
4. Enhver Albenyttelse af Post, Telegram og Telefon er indtil videre forbudt.
5. Enhver Strejke er forbudt. Oplørdning til Strejke til Skade for den tyske Værnemagt fremmer Fjenden og straffes i Reglen med Døden.

Overtrædelser af forestående Bestemmelser vil blive straffet ved de tyske Standsretter.

Mod Voldshandlinger, Sammenstillinger o. s. v. vil der hensynsløst blive gjort Brug af Væben.

Enhver Borger i Danmark, som efterkommer denne paa folkeretligt Grundlag hvilende Krigslov, tilsikres Personens og Ejendommens Uarvbed i Henhold til Lovene.

**Den Øverstbefalende for de tyske
Tropper i Danmark**

Fagforeningsmedlemmer havde indbetalt til en strejkekasse. Men de kunne ikke få deres egne midler udbetalt, da de havde brug for dem.

Socialhjælp var de udelukket fra, da myndighederne havde lukket for kassen. Her står man med fagforeningsbogen for at få udleveret sin brødration.

Søndag d. 20. marts erklærede 5.000 arbejdere generalstrejke fra mandag d. 21. marts. Justitsminister Rytter gav Politimester Seidenfaden flg. ordre pr. telefon:

«Slå dette oprørsforsøg ned. Jeg giver Dem bemyndigelse til at rekvirere militær og politistyrker fra Århus og Viborg. Sæt militær til at bevogte de kommunale værker. Arrester de værste urostiftere».

Det gjorde Seidenfaden og det lokale tinghus kom snart til at lide af en sådan pladsmangel, at man måtte benytte arresthuse i omliggende byer. De tilkaldte soldater fra Århus og Viborg marcherede i gaderne med opplantede bajonetter. De kommunale værker og havnen blev sat under bevogtning af danske soldater.

Belejringstilstanden varede 14 dage.

Den økonomiske kamp

Magthaverne og deres forbundne kar DSF (De Samvirkende Fagforbund, som havde socialdemokratisk flertal) smækkede strejkekasserne i og udelukkede enhver form for støtte også moralsk. Regeringen lukkede for socialhjælp, dermed var de i forvejen ludfattige arbejdere på Herrens mark. Arbejdsgiverne støttede direkte de arbejdsgivere, der havde lock outet deres virksomheder og forlangte uden at genere sig med støtte fra Randers byråds borgerlige flertal alle udgifter til skruebrækkerne fra Samfundshjælpen og de militære enheder dækket af kommunekassen.

Naivt havde bystyret troet og håbet på, at staten i henhold til Justitsministerens bombastiske ordrer ville betale gildet, men som så ofte før rendte man også her fra sit ansvar.

De kommunale arbejdere og funktionærer, der havde deltaget i strejken blev afskediget og kun ganske få blev senere genansat. Byrådet begrundede dette med, at de som kommunale tjenestemænd ikke havde strejkeret.

Arbejdere og andres solidariske hjælp

De strejkende havde nedsat en komité, som i løbet af 28 dage fik indsamlet 100.000 kr. Snedkeren Hans Andersen fortæller i interview i 1972: Det lokale snedkerforbund besluttede at sende tre mand til forbundet i København for at få hjælp. Formanden her erklærede straks:

«I henhold til Septemberforliget af 1899 kan vi ikke udbetale strejkeunderstøttelse, da strejken er erklæret ulovlig, men han foreslog at give et lån. – Hvad man så ville bruge pengene til i Randers, måtte de selv om. Forbundet kan eventuelt senere eftergive jer det lånte beløb».

Omkringboende husmænd og andre sympatisører sendte naturalier i form af fjerkræ og grønsager til de strejkende. På æg kunne læses opmuntrende slagord som: Hold ud kammerater – til lillebror osv.

Men sulten og nøden var for omfattende.

Vort «retssystem» og domstole

Til Folkemødet den 18. marts havde politimester Seidenfaden om eftermiddagen foreslået, at man afholdt et møde på Frederikspladsen for at tale om tingene.

Men virkeligheden var en anden.

Seidenfadens handlingsmønster var og er typisk for danske myndigheder i og med, at hans opfordring til forlig eller forsoning blot var en afledningsmanøvre. Den tid, som mødet havde varet, havde han benyttet til i ro og mag at mobilisere store politi og militærstyrker fra Århus og Viborg. To telefondamer havde i strid med gældende love aflyttet nogle samtaler. Med disse sladretaskers udsagn som bevismateriale blev tre personer dømt for at have opfordret til at iværksætte sympati-strejker rundt om i landet. Af de mange arresterede rejstes tiltale mod 26 personer for at have øvet vold mod tjenestemænd i funktion.

Dommene var igen er bevis på, at danske domstole ikke dømmer efter lovene, men som politikere hvisker dem i øret.